

Makale Künyesi (Araştırma): Kalaycı, Ü. (2019). Gürcistan'da Türkçeye karşı uygulanan dil politikaları ve seçmeli yabancı dil olarak Türkçe. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*. 4 (2), 488-503.

GÜRCİSTAN'DA TÜRKÇEYE KARŞI UYGULANAN DİL POLİTİKALARI VE SEÇMELİ YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE¹

Ünal KALAYCI²

ÖZET

Bir ülkede uygulanan dil eğitimi o ülkedeki dil politikasına dayanır. Türkçe; Polonya'da zorunlu ikinci yabancı dil, Bosna Hersek ve Gürcistan'da ise seçmeli yabancı dil olarak kabul edilmiştir. Türkçe isimlerin değiştirildiği, Türkçe konuşanların sürgün edildiği, Türkçenin bir anlamda susturulduğu/bastırıldığı süreçlerden geçerek Gürcistan'da devlet okullarında Türk dili seçmeli yabancı dil konumuna yükselmiştir. Bu nedenle Gürcistan'daki dil politikasının istisnai bir yeri vardır.

Yazı, kaynak taraması ve ilgililerle yapılan görüşmelere ve yazışmalara dayanmaktadır. Giriş bölümünde dil politikası kavramı ele alınmıştır. Sonra sırayla Rusya Dönemi'nde, SSCB Dönemi'nde ve 1991 sonrası bağımsız Gürcistan Cumhuriyeti Dönemi'nde Gürcistan'da uygulanan dil politikaları ele alınmıştır. Araştırmada 1991 sonrasında dil politikalarına yön veren devlet başkanlarının dille ilgili uygulamaları da ayrı bir başlık altında işlenmiştir. Ayrıca dil politikalarına maruz kalan ülkedeki Türkçe konuşan azınlıklar hakkında da bilgi verilmiştir. Gürcistan'da Gürcülerden sonra en büyük etnik topluluk olan Karapapaklara, 1944'te SSCB içerisinde farklı bölgelere dağıtılan Ahıska Türklerine, Özerk Acara Bölgesi'ndeki Acarlara uygulanan dil politikaları değerlendirilmiştir.

Son bölümde Türkçenin yabancı dil olarak okutulması hususunda genel değerlendirme ve öneriler yer almıştır.

Anahtar kelimeler: Dil politikası, Gürcistan'ın dil politikası, seçmeli yabancı dil, Gürcistan'da Türkçe eğitimi, Türkçe.

¹ Bu makale daha önce sözlü bildiri olarak sunulan şu çalışmanın yeniden düzenlenmiş şeklidir: Ünal Kalaycı, "Gürcistan'da Uygulanan Dil Politikaları ve Seçmeli Yabancı Dil Olarak Türkçe" 1. Uluslararası Dil Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, 25-30 Mayıs 2015.

² T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Dr. ukalayci@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-0076-2916>

LANGUAGE POLICIES APPLIES AGAINST TURKISH IN GEORGIA AND AS AN OPTIONAL FOREIGN LANGUAGE

ABSTRACT

Language education in a country is based on the language policy of that country. Turkish is considered an obligatory foreign language in Poland, in Bosnia and Georgia optional foreign language. Turkish language has become an effective foreign language in state school in Georgia; after the terms in a way Turkish names have been changed, Turkish speakers have been expatriated, Turkish Language have been silenced and suppressed. For this ffreason, language policy in Georgia has an exceptional importance.

The text is based on literature review and interviews and correspondence with interested parties. In the introduction, the concept of language policy is discussed. Then, in the Russian period, the USSR period and the post-1991 period of the independent Republic of Georgia, the language policies implemented in Georgia were discussed. In the study, the language-related practices of the heads of state, which led the language policies after 1991, are also covered under a separate title. Information has also been given about Turkish-speaking minorities in the country exposed to language policies. The language policies applied to the Karapapaks, the largest ethnic group after Georgians in Georgia, to Ahıska Turks, which were distributed to different regions in the USSR in 1944, to the Acars in the Autonomous Ajara Region were evaluated.

In the last section, general evaluation and suggestions about teaching Turkish as a foreign language are given.

Keywords: Language policy, Georgia's language policy, elective foreign language, language education in Georgia, Turkish.

GİRİŞ

1. DİL POLİTİKASI NE DEMEKTİR?

Bir ülkede devletin dil konusundaki uygulamalarının genel adı dil politikasıdır. Dil politikası terimi yerine kaynaklarda dil planlaması, dil devrimi, dil düzenlemesi, dili düzeltme, dil mühendisliği, dil gelişmesi, dil siyaseti gibi terimler de kullanılmıştır. Bu terimler arasında bazı farklılıkların olduğu da söylenebilir.

İmer, dil planlamasının kapsamını şu şekilde örneklendirmiştir:

“Dil planlaması olarak görülebilecek etkinlikler çok çeşitlidir. Bir yöre dilinin ulusal dil olarak geliştirilmesinden (Endonezya ve Filipinler’de olduğu gibi) eski dillerin canlandırılmasına (İsrail ve İrlanda’da olduğu gibi), çatışma hâlindeki dile bağlılıktan (Norveç ve Hindistan’da olduğu gibi) yazı değişimi, söz varlığının genişletilmesi

ve özleştirilmesini içeren geniş çaplı dil devrimine (Türkiye'de olduğu gibi) ve yalnızca söz varlığının genişletilmesi yolundaki örgütlü çabalara (19. yüzyıldan beri Mısır'da olduğu gibi) kadar pek çok etkinlik dil planlaması kapsamında düşünülmektedir" (İmer, 2001, s. 16).

Dil planlamaları ülke içerisinde gücü elinde bulunduranlar yani yönetime hâkim olanlar tarafından yapılmaktadır. Dil politikalarında ilk amaç dille ilgili sorunları çözmektir. Bununla birlikte azınlıkların bulunduğu ülkelerde dil sorunlarını çözmek, zaman zaman asimilasyon amacı gütmekte ya da asimilasyon olarak düşünülmektedir. Gürcistan bağımsız olmadan önce, ülkedeki azınlıklar için Rusça bilmek yeterliydi. Gürcüce resmî dil olduktan sonra tüm işlemler Gürcüce ile yapılmaya başlanmıştır. Gürcüce bilmeyen azınlıklar için yaşam zorlaşmış, bu durum hem yönetimde hem halkta farklı arayışlara yol açmıştır. 1991 yılında bağımsız olan Gürcistan o tarihten günümüze kadar farklı dil politikaları uygulamış, bu politikalar bazen beğeniyle bazen de tepkiyle karşılanmıştır.

Aşağıda son iki yüz yıl boyunca Gürcistan topraklarında Türkçeye karşı uygulanan dil politikaları ana hatlarıyla ele alınmıştır. Konu ele alınırken Türkçe konuşan toplulukların ülkeden çeşitli nedenlerle gönderilmesi/sürgün edilmesi de ülkede Türkçe konuşan nüfusu etkilediğinden dil politikası olarak değerlendirilmiştir.

2. GÜRCİSTAN COĞRAFYASINDA UYGULANAN DİL POLİTİKALARI

2.1. Rusya Döneminde Uygulanan Dil Politikaları (1826-1917)

Gürcistan toprakları son iki yüz elli yıl boyunca Türk, Gürcü, İran ve Rusların hâkimiyet mücadelelerine sahne olmuştur. Bu durumu Kartal, şöyle ifade etmektedir:

"İranlılar 1795'te Tiflis'e kadar ilerleyip kenti yakıp yıktılar. Ruslar, 1801'de krallığa son verip Kartli ve Kaheti'yi ilhak ettiler. İlki 1804'te çıkan pek çok halk ayaklanmasını kanlı bir biçimde bastıran Rusya; 1801-1864 arasında, Gürcistan'ın diğer bölgelerini de ele geçirdi. Poti ve Batum Limanları ile Gürcistan'ın güneybatısı bir süre daha Osmanlı yönetimi altında kaldı. Ancak 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Ruslar bu bölgeleri de ele geçirdiler. Bu savaş sonrasında Gürcistan, tamamen Çarlık Rusya'sının bir parçası hâline geldi" (Kartal, 2007, s. 71).

Rusya Gürcistan'ı ele geçirdikten sonra bölge halklarını Hristiyanlaştırma ve Ruslaştırma politikaları gütmüş, bu politikalar karşı çıkanları farklı uygulamalarla susturmuştur. İpek, bu politikalar hakkında şunları söylemektedir:

“Ruslaştırma politikası neticesinde, Kafkaslardaki Rusça ve Rus kültürü eğitimi yaygınlaştı. Bununla birlikte mahalli dil ve edebiyat varlığını muhafaza etti. Aynı din ve mezhebe mensup Rus, Gürcü ve Ermeniler, Hristiyanlık çatısı altında birleştirilemedi. Göçlere rağmen, Müslümanların genel nüfus içindeki payı %50'nin altına çekilemedi. Kısacası, Rusya, bölgedeki Hristiyan nüfusunu çoğaltmaktan ve bölgede Rus nüfusu bulundurmaktan başka bir netice elde edemedi” (İpek, 1997, s. 312).

Rusya, bölgede Müslümanların varlığından, kültüründen, dilinden ve isimlerinden rahatsız olmuştur. Müslüman aileler, dünyaya gelen çocuklarını kayda gittiklerinde kendi istedikleri soyadları koyamamışlar, çocuklara ana dillerinde konuşma yasağı getirilmiştir:

“Her şeyden önce Ruslar, Rus olmayan ahâlinin isimlerini değiştirdiler. Yetişkin Hristiyan ve Müslümanların isimleri Vartan-Vartanof, Tarkan-Tarkanof ve Yusuf-Yusuvof şeklinde değiştiriliyordu. Bu değişim süratle yapıldı... Ayrıca, Müslüman çocuklarına, adadillerini konuşma yasağı getiriliyor ve bütün çocuklar ebeveynlerinin dinini horlayan, alay eden kitapları tahsil etmek zorunda bırakılıyordu” (İpek, 1997, s. 281-282).

Rusya, uyguladığı bu tarz politikalarla istediği başarıyı elde edemeyince “milliyetler politikası” adı verilen uygulamayı devreye koymuştur. Bu politika küçük küçük milletler ortaya çıkarmaya diğer bir deyişle milleti milletlere ayırma düşüncesine dayandırılmıştır. Aksakal, bu politikayı şöyle izah etmiştir:

“Rus İmparatorluğu'nun XIX. yüzyılda, özellikle II. Alexander yönetiminde, Kafkasya ve Orta Asya'daki fetihleri sonrasında nüfusunun ikinci büyük unsurunu, kendilerini Müslüman olarak tanımlayan çeşitli Türk boyları oluşturmaktaydı. Emperyalizm çağında bu halkları kendi kültürel değerler manzumesine emanet etmek, ilerleyen dönemlerde sistemli bir başkaldırıyla karşılaşmak anlamına gelebilirdi. Çeşitli bölgelerde Ruslaştırma politikaları uygulanmaktaydı ancak Türk kimlikli Müslümanların hassasiyetleri göz önünde tutularak daha farklı bir yöntem geliştirilmesi gerektiğine karar kılındı. Nitekim dönemin önemli şarkiyatçılarından Nikolay İlminski ve beraberindeki bir grup akademisyenin geliştirdiği milliyetler politikası stratejisine paralel olarak bölge halklarının-hiçbir zaman var olmamış- özgün tarihleri ve dilleri inşa edildi; bu bağlamda kendilerine özerklik verilerek diğer Türki halklardan farklılaşmaları amaçlandı. Bu strateji, Gaspıralı İsmail Bey'in geliştirdiği “dilde, fikirde, işte birlik” projesi karşısında çeşitli yönleriyle uzun yıllar sürdürüldü ve önemli ölçüde başarı kazandı” (Aksakal, 2009, s. 23-24).

Kafkasya bölgesinde SSCB/Rusya'nın “asimilasyon”, “baskı”, “böl, parçala, yönet” ve “sürgün” politikalarının yanında bölgedeki Türkleri/Müslümanları birleştirmeye yönelik dört önemli girişim

olmuştur. Bunlardan birincisi Gaspıralı İsmail Bey'in yukarıda bahsi geçen "dilde, fikirde, işte birlik" girişimidir. İkincisi İmam Mansur'un denizden denize (Hazar'dan Karadeniz'e) bölgedeki halkları din etrafında birleştirerek Rusya'ya karşı mücadeleye çağıran Müridizm hareketidir. Üçüncüsü Rusya'nın dağıldığı ihtilal yıllarında boşlukta yararlanan bölge halklarının kurduğu Birleşik Kafkasya Hükümetidir. Dördüncüsü de bir anlamda İmam Mansur'un izinden giden ve Çeçenistan'ın bağımsızlığını ilan eden Cevher Dudayev tarafından dillendirilen "Bağımsız Çeçenya, Birleşik Kafkasya" fikridir. Bu dört girişim de SSCB/Rusya tarafından öyle ya da böyle engellenmiştir.

Sonuçta bölge halklarının birlik fikri SSCB/Rusya'nın milliyetler politikasına yenik düşmüştür.

2.2. SSCB Dönemi'nde Gürcistan'da Uygulanan Dil Politikaları (1917-1991)

SSCB'nin ilk on yılı dilde liberalizm olarak görülür. Bu süreç içerisinde Rusçanın diğer dillere tahakkümü pek hissedilmez. "Korenizatsiya olarak adlandırılan yerelleştirme politikasının 1930'larda sona erdirilmesi ve Stalin'in 1934 tasfiyeleri ve ardından gelen 1938 Büyük Tasfiyesi sonucu tek güç olarak iktidarı ele almasıyla, dil politikalarının yönü de değişmiştir. İlk olarak 13 Mart 1938'de tüm ulusal azınlık okullarında Rusça mecburi dil hâline getirilmiştir" (Yurtbilir, 2014, s. 68). "Khruşçev döneminde daha önceden cumhuriyetlerin kendi dillerinin gelişimi ve kullanımına öncelik veren politika terk edilmiş; Rusça, devlet tarafından Sovyetler Birliği'nin ve yeni Sovyet insanının dili olarak yaygın olarak teşvik edilmeye başlanmıştır" (Yurtbilir, 2014, s. 69). "Brejnev yıllarının resmî politikası olan çift dillilik, ulusal dil ve kimliklerin gelişimi için daha uygun bir ortam sağlamıştır" (Yurtbilir, 2014, s. 71).

SSCB'nin en önemli dil politikalarından biri de ülkedeki cumhuriyetlerin Kiril alfabesine geçirilmesidir. Bu arada Türk cumhuriyetleri için belirlenen alfabelerin her birine birkaç farklı harf eklenerek ortak bir alfabeye geçmeleri engellenmiştir. Kiril alfabesine geçmeyen cumhuriyetler de vardır:

"SSCB'de Türk kökenli halklar ve Müslüman halklar için 1935 yılında, resmî alfabe olarak, Kiril alfabesi kabul edilmiştir. Ermenilerin ve Gürcülerin alfabeleri ise, yönetimdeki Gürcü ve Ermenilerin desteği ile değiştirilmemiştir" (Kartal, 2007, s. 16-17).

Milliyetler politikasının yanında "göç ve sürgün" politikası da Gürcistan'daki Türkçe konuşan nüfusa büyük zarar vermiştir. Aşağıda bu politikalara maruz kalan gruplar ele alınmıştır:

2.2.1. Ahıska Türkleri

1944 yılında ata yurtları Ahıska'dan çeşitli bahanelerle sürülen Ahıska Türkleri SSCB'nin en çok baskıladığı gruplardan biridir. Seferov ve Akış bu politikaları şu şekilde özetlemiştir:

“1927 yılına kadar geçen ilk altı yıllık süre içerisinde, Ahıska Türklerinin ileri gelenleri Sovyet yönetimi tarafından hapisanelere atılmıştır. Özellikle, 1930'lu yıllarda başlatılan baskı ve şiddet döneminde binlerce aydın ve din adamı ‘Kemalist ve Pantürkist’ suçlamasıyla evlerinden alınarak cezaevlerine konulmuş ve bu insanlardan bir daha hiçbir haber alınmamıştır. Daha sonra Stalin'in de desteği ile Gürcü şovenizmi güçlenerek, Ahıska Türklerinin büyük bölümünün soyadları Gürcüceye çevrilmiştir. 1938'de Sovyet Anayasası'nın kabulünden sonra, Ahıska Türkleri kayıtlara daha çok Azerbaycan milleti, dilleri ise Azerice olarak geçmiştir. Ancak bu durum, Rusların kendi amaçları ve politikaları açısından pek fayda getirmeyeceği anlaşılınca bundan da vazgeçilip, 1940 yılında Ahıska Türklerinin resmi dili Gürcüceye çevrilmiştir. Bu uygulamadan anlaşılın; Ahıska Türklerinin bağlı buldukları Türk kimliğinden tamamen koparılmak istenmesidir” (Seferov & Akış, 2008, s. 398-399).

1944 yılında SSCB'nin çeşitli cumhuriyetlerine sürülen Ahıska Türklerinin sonraki dönemlerde Gürcistan'a dönüş talepleri karşılıksız kalmıştır. Gürcistan, Ahıska Türkleri meselesini kendi menfaatleri doğrultusunda çözebilmek için farklı teoriler üzerinde çalışmıştır. Bunlardan biri de Ahıska Türklerinin Gürcü kökenli Mesk/Mesketler, diğer bir deyişle Müslümanlığı kabul etmiş Gürcüler olduğu fikridir. SSCB Dönemi'nde Gürcü yetkililer ve akademisyenler bu konu üzerinde epey kafa yormuş, çeşitli yayınlar yapmışlardır. Ahıska Türklerinin Mesk kimliğini kabul etmesi şartıyla Gürcistan'a diğer bir deyişle ata yurtlarına dönebilecekleri söylenmiştir. Bu teorilerin bir uygulaması da yapılmıştır. Acaristan'ın kuzeyinde Nasakiral ve Koptnari köylerine Mesket kimliğini kabul edenler deneme amaçlı yerleştirilmiştir. Bu projenin uygulandığı Nasakiral köyüne gidilerken orada yaşayan Ahıska Türkleriyle görüşülmüş ve görüşme sonunda şu tespitler yapılmıştır:

Nasakiral köyünde yirmi, Koptnari köyünde otuz hane Meshet dedikleri Ahıska'lılar yaşamaktadır. Bu aileler 1959'da Gürcistan'a dönme ümidiyle Azerbaycan'a gelmişler, Gürcistan'a ancak Meshet olduklarını kabul ederek 1982 yılında kabul edilmişlerdir. Gürcistan'a döndüklerinde de sürüldükleri Ahıska'ya değil Acara'nın kuzeyindeki bu iki köye yerleştirilmişlerdir. Köylerde Gürcülerle birlikte yaşamaktadırlar. Gürcistan Ahıska'lıları Gürcistan'a kabul ederken Meshet olduklarını kabul etmeleri şartının yanında ikinci şart olarak da soyadlarını değiştirmelerini, dayatmıştır. Mesela, Şabanova'yı

Lazişvili yapmışlardır. Gürcistan, bu insanların zamanla gerçek kimliklerini unutup Meshet olacağını düşünmüşse de sonuç böyle olmamıştır. Buraya yerleşenlerin “Ahıskalık” kimliğinde bir sapma olmamıştır (Kalaycı, Megrelya’da Ahıskalılar, 2011, s. 39).

2.2.2. Acaristan’da Türkçe

İkinci Dünya Savaşı yıllarında SSCB; Kırım Türklerini, Çeçenleri, Çerkezleri, Ahıska Türklerini sürgüne göndermekle kalmamış; Türkiye ile bağı olan, Türkiye taraftarı olan Türkiye ile kız alıp vermiş olanları da sürgüne göndermiştir. İşte bunların çoğu Acara’daki Müslümanlardır. TBMM’nin birinci meclisinde vekilleri bulunan (Ahmet Fevzi Erdem, Hahutzade Ahmet Nuri Efendi, Akif Sümer, Ali Rıza Acara, Edip Dinç) Acara, SSCB’ye bırakıldıktan sonra zaten kaderine terkedilmiştir. Yüzyıllarca Osmanlı idaresinde kalan bu bölgedeki insanların bir kısmı Türkçe konuşmaktaydı. Türklerle kız alıp vermiş onlarca akrabalık bağı meydana gelmişti. Batı sınırlarını Türk, Müslüman, Türklerle bağı olan ve Türklerden yana olan insanlardan temizlemeye kararlı olan SSCB Acaristan’daki insanların bir kısmını da sürgüne göndermiştir (Aydın, 2016, s. 31-32). Bu sürgün Türkçe konuşan bölge insanını tedirgin etmiş. Konuşulmayan Türkçe zamanla unutulmuştur.

2.2.3. Urum Türkleri Meselesi

Urum Türklerini Gürcistan’dan sürülmesi dil politikaları için çok ilginç bir örnektir. Hristiyan olan Urum Türkleri Türkçe bildikleri için diğer Türk ve Müslüman gruplarla birlikte sürgüne gönderilmişlerdir. Urumların çoğunluğu Kırgızistan’ın Kentav şehrinde yaşamaktadır (Uyanık, 2010, s. 47).

2.2.4. Borçalı Türklerinin Durumu

Borçalı Türkleri için Karapapak, Terekeme ve Gürcistan’daki Azerbaycan Türkü de denmektedir. Borçalı Türkleri SSCB Dönemi’nde sürgüne uğramamıştır. Kendi dilleriyle ilk ve orta dereceli okullarda eğitim alabilmişler, bunun yanında Rusçayı da öğrenmişlerdir.

2.3. Bağımsızlık Sonrası Devlet Başkanlarının Dile Yönelik Politik Çizgileri (1991-2018)

Gürcistan içerisinde çeşitli azınlıklar yaşamaktadır ve bu yönüyle de SSCB’nin küçük bir örneği gibi görülmektedir. Gürcistan bir taraftan azınlıkları bütünleştirmeye uğraşırken Abhazya ve Güney Osetya fiili olarak ayrılmıştır. Müslüman Gürcülerin yaşadığı Acara Özerk Bölgesi 2004 yılında Gürcistan’la savaş eşliğine gelmiş ve

Aslan Abaşidze’nin Acara’yı terk etmesiyle tansiyon düşmüş, bu arada Acara’nın özerkliği de çıkarılan bazı maddelerle kısıtlanmıştır. Bunun dışındaki yerleşim birimleri rayonlara ayrılmış olarak yönetilmektedir.

2.3.1. Zviad Gamsakhurdia Dönemi (1991-1992)

1990 yılında Gürcistan’da başa geçen Zviad Gamsakhurdia 1991 yılında referandum sonucuna dayanarak SSCB’den ayrılan Gürcistan’ın ilk devlet başkanı seçilmiştir. Gamsakhurdia hem dil hem de diğer alanlarda uyguladığı politikalar yüzünden 1992 yılında ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır:

“Gamsakhurdia’nın ‘Gürcistan Gürcülerindir.’ şeklinde ifade ettiği Gürcü milliyetçiliği Gürcistan’ın genel sosyo-ekonomik sorunlarını aşmasında işe yaramadığı gibi, Abhazlar ve Osetlerle olan sorunları ciddi şekilde kötüleştirdi. Gamsakhurdia Tiflis’ten uzaklaşan özerk Acaristan’ı güç kullanarak kontrolüne almaya çalıştıysa da Batum’daki Rus üssünün komutanı buna engel oldu. Sonuçta, Acaristan Tiflis’e vergi vermeyi bıraktı. Gamsakhurdia takip eden dönemde Abhazların ve Osetlerin zaten kısıtlı olan özerk konumlarını tamamen yok etmeye girişti. 1991’de Gorbacov’a karşı yapılan başarısız darbe girişiminde Gorbacov’a pek destek vermemesi pek çok müttefikini yitirerek yalnızlaşmasına neden oldu. Gamsakhurdia’nın Yeltsin Dönemi’nde bağımsızlık isteyen Çeçenleri resmen tanıyan tek lider olması Moskova’yla ilişkilerini daha da bozdu. Abhazların ve Osetlerin bağımsızlık arayışlarına ilaveten, iç sorunlar nedeniyle Gamsakhurdia karşıtı Gürcü muhalefeti de büyüdü. Abhazy’a da savaşmış ve Tiflis’in merkezi kontrolüne girmek istemeyip RF’den de yarı gizli askeri destek alan isyancı milis güçlerinin başını çektiği muhalefet güçleriyle Gamsakhurdia’nın mensup olduğu Megrellerin yaşadığı Samegrelo bölgesinde yoğunlaşan oldukça karmaşık bir iç savaş sürecinde Gamsakhurdia 1992’de bir süreliğine ülkeden kaçmak zorunda kaldı” (Başkan, 2011, s. 34).

Gamsakhurdia, Gürcülükten Gürcüce konuşan Ortodoks Hristiyan kimliği içermediğini anlıyordu (Amirejibi-Mullen, 2011, s. 303). Zviad Gamsakhurdia Gürcü dilini “lingua sacra” olarak görüyordu. “Lingua sacra, İtalyanca ‘kutsal dil’ anlamına geliyor. Aynı inancı, düşünceyi, ideolojiyi paylaşan insanların kullandıkları, kendisiyle ibadet ettikleri dildir. Kutsalın, kutsal olanla irtibatta olanların, kutsala yaklaşmak, ondan pay almak ve kutsallaşmak için kullandıkları dildir. Bu bağlamda lingua sacra’nın kurtuluşa erdirici rolü öne çıkarılarak dışlamacı tavrı ima ettiği iddia edilebilir” (Akbaş, 2009, s. 271).

2.3.2. Eduard Shevardnadze Dönemi (1992-2003)

Şevardnadze başkanlığı döneminde tam bir oyalama siyaseti gütmüştür:

“1972 yılında Gürcistan’da parti şefi olan Şevardnadze, bazı yazarların milliyetçi argümanlar kullanmalarını eleştirmiştir. 1978 yılında üniversite öğrencilerinin üniversitelerde Rusçanın eğitim dili olarak kullanılmasını protesto etmeleri üzerine, Şevardnadze’nin başarılı manevraları sonucu Gürcüce üniversitelerde eğitim dili olarak kabul edilmiştir. Şevardnadze, 1985 yılında ise Sovyetler Birliği KP Politbüro üyeliğine getirilmiştir” (Alsirt, 2009, s. 46).

1985'te dışişleri bakanlığına getirilen Şevardnadze Ahıska Türkleri meselesini herkesten iyi bilmekteydi. Vatana dönüş için kendine gelen Ahıska heyetine: “Rusya, dönmenizi istemiyor.” diye topu merkezi hükümete atarak oyalamıştır. Heyet merkezi hükümete gittiğinde merkezi hükümet: “Dönmenizi Gürcüler ve bölgedeki Ermeniler istemiyor.” diye oyalamıştır. Şevardnadze Gürcistan devlet başkanlığı yaptığı süre boyunca da Ahıska heyetleriyle görüşmüş bir sürü vaatler vermiş, emirler yayınlamış ama başkanlığı boyunca tek Ahıskalı Ahıska’ya dönememiştir (Uravelli, 2014). Şevardnadze’nin görev yaptığı süre boyunca dil konusunda öne çıkan bir politikası tespit edilememiştir.

2.3.3. Mihail Saakaşvili Dönemi (2003-2013)

Annesi bir Türkolog olan Saakaşvili “Gül Devrimi” ile Batı’nın desteğini alarak 2003 yılında iktidara gelmiştir.

“İngilizce her çocuğun yabancı dili olacak.” politikası Gül Devrimi’nden sonra Saakaşvili tarafından başlatılmış ve 2010 yılında uygulamaya konulmuştur. Bu politika kapsamında yurt dışından İngilizce öğretmek için ilk etapta bin gönüllü öğretmen Gürcistan’a gelmiştir. Programın gelecekte çok derin etkileri olacağı düşünülmektedir. İngilizceyi sonraki aşamalarda Çince, Arapça ve Türkçenin takip edeceğini ifade etmiştir (Amirejibi-Mullen, 2011, s. 285).

Türkçe bu dönemde seçmeli yabancı dil olarak öğretilmeye başlanmıştır. Bu durum Gürcistan coğrafyasında Türkçe için yeni bir evre demektir.

2.3.4. Giorgi Margvelashvili Dönemi (2013-2018)

2013 yılında Gürcistan Devlet Başkanı olarak seçilen Giorgi Margvelashvili ülkeyi götürecekleri istikametin AB olduğunu söylemiştir. Mihail Saakaşvili Dönemi’nde uygulanan Gürcü dili

yanında İngilizcenin birinci yabancı dil olarak öğretilmesi politikasını ve dille ilgili diğer politikaları sürdürmüştür.

2.3.5. Bağımsızlık Sonrası Gürcistan'daki Türkçe Konuşan Topuluklar Açısından Dil Politikaları

2.3.5.1. Ahıska Türkleri

Ahıska Türklerinin ana yurtlarına dönüş yolunda dille ilgili sorunlarla karşılaşmaktadırlar: “Ahıska Türklerinin geri dönememelerinin diğer önemli bir faktörü ise Türk ve Müslüman olmalarıdır. Gürcistan Ahıska Türklerinin geri dönüşlerini, ancak onların Gürcü dilini kabul etmeleri ve Gürcü soyadlarını almaları hâlinde mümkün olacağını belirtmektedir” (Seferov & Akış, 2008, s. 407).

Ahıska Türkleri, Dünya Ahıska Türkleri Birliği (DATÜB) adlı kuruluş semsiyesinde ata yurtlarına dönüş için gayret sarf etmektedirler. Bununla birlikte karşılaşılan problemler nedeniyle dönenlerin sayısı çok azdır.

2.3.5.2. Urum Türkleri ve Tsalka/Parmaksız Rayonunda Türkçe

1980'lerde Gürcistan genelinde 100.000'den fazla Urum Türkü yaşamaktayken günümüzde sayıları 10.000 civarına düşmüştür. Bu durum şöyle açıklanabilir:

“Gürcistan'ın bağımsızlığından sonra Gürcü dilini bilmeyen Urumlar okur yazar olmayan cahil insanlar durumuna düşmüşlerdir. Çünkü Urumlar SSCB zamanında Rusça öğreniyorlardı. Evlerinde ve Tsalka rayonunda da zaten Türkçe konuşuyorlardı. Gürcistan'ın bağımsızlığından sonra bir anda işsiz ve cahil konumuna düşen Urumlar çareyi göçte buldular. Yunanistan onları Yunan ırkından kabul ettiğinden ve birtakım farklı hesaplar yaptığı için AB vatandaşlığı vaadiyle kapılarını açtı. Hâlâ sürmekte olan göç nedeniyle çoğunluğu Yunanistan'a gitti. Bir kısmı da Rusya'ya göçtü” (Kalaycı, 2008, s. 144).

Urum göçleri nedeniyle Türkçenin hâkim olduğu bu rayon Türkçe açısından ciddi bir darbe almıştır. Gürcistan bu bölgeden göçenlerin büyük kısmının yerine deprem mağduru Acarları yerleştirmiştir.

2.3.5.3. Borçalı Türkleri ve Ana Dildeki Okullar

Gürcistan'daki Borçalı Türklerini nüfusları hakkından farklı rakamlar verilmektedir. Memmedli ve Memmedova bu konuda şu bilgileri vermektedirler:

“Gürcistan'da Türklerin genel sayısı 500 bin sayılır, onlar sayı çoğunluğuyla bu ülkede Gürcülerden sonra ikinci, Gürcü olmayanlar arasında birinci yeri tutarlar. Burada Türklerin yoğunlukla yerleştikleri arazileri Borçalı diye adlandırırız. Resmîyetçe Aşağı Kartlı diyarı da denir. Diyarın nüfusunun çoğunluğunu Azerî Türkleri oluşturur. Yoğun olarak bizimkiler Marneul-Sarvan (100 bin kişi), Gardaban-Garayazı (50 bin kişi), Bolnis-Bolus (50 bin kişi), Dmanis-Başgeçit (20 bin kişi), Sagareco-Garaçöp (20 bin kişi) ilçelerinde meskündurlar. Tiflis şehrinde, Rustav şehrinde, Zalga (Barmagsız), Tetrisharo (Ağbulag), Lagodeh, Telav, Mshet, Kaspi ilçelerinde de belirli sayıda Türkler yaşarlar. Burada Sadahlı (10 bin nüfus), Telav Garacalar (9 bin nüfus), Gızılhacılı (8 bin nüfus), Fahrallı (7 bin nüfus), Bolus-Kepenekçi (7 bin nüfus), Lembeli (7 bin nüfus) vb. gibi büyük köyler bulunuyor” (Memmedli & Memmedova, 2012, s. 28).

Borçalı'da bir sivil toplum kuruluşu temsilcisi Tanrıverdiyev'in bölgedeki okullar hakkında verdiği bilgiler ve konu hakkındaki yorumu şöyledir:

“Gürcistan'da yaşayan Türk okullarının umumi sayısı 120'dir. Bunun 80'i lise, 33'ü ortaokul, 7'si ise ilkokuldur. Umumi öğrencilerin sayısı resmî rakamlara göre 26,019, öğretmenlerin sayısı 3,619'dur. Dinî ve millî kimliğini kazanan gençlerimizi Gürcistan üniversitelerinde okutarak orada Gürcüce öğrenmelerini sağlamamız gerekiyor. Zira Gürcüce öğrenen üniversite mezunlarını hem resmî makamlara bürokratik kadroya alıyolar ve hem de kendi hak ve hukukumuzu korumaya çalışıyorlar. Bunu da özellikle vurgulamak istiyorum ki Gürcistan üniversitelerinde 1600 öğrencimiz eğitim almaktadır ki, bunların bazıları cumhurbaşkanlığı bursuyla okuyorlar. Bizim ana gayemiz Müslüman Türk geçlerinin dinî ve millî kimliklerini korumaları Türkiye ile Azerbaycan arasında geçiş noktası olan Gürcistan'da yaşayan 500 bin Müslüman Türkü ayakta tutmaktır” (Tanrıverdiyev, 11-13 Mayıs 2014, s. 583).

Gürcistan bağımsız olduktan sonraki ilk yıllarda izlediği politikalar nedeniyle pek çok Borçalının ülkeden Azerbaycan, Türkiye ve diğer ülkelere göç etmelerine neden olmuştur. Göçün ve bölgedeki Borçalı nüfusunun azalmasının en önemli nedeni ekonomik sıkıntılar ve ülkedeki karışıklıklar yanında Gürcü dili bilmeyenlerin devlet dairelerinde işe girememeleridir.

2.3.5.4. Yer Adlarında Değişiklik

Gürcistan bir dil politikası olarak yer adlarını Gürcü diline dönüştürme çalışması yapmaktadır. Yer adlarındaki değişiklik bölgede her dönem uygulanan geleneksel bir dil politikası olmuştur: 1858 yılında Gürcistan'ın Barmaksız (Tsalka) Bölgesi'ne göçen Almanlar bir köy kurarlar. Köyün adı Aleksandır Stif'tir. Komünistler iktidara geldikten sonra oranın adını değiştirip Rozenberg yaparlar. 2. Dünya Savaşı yıllarında orada yaşayan Almanlar Kazakistan'a sürülür. Köyün adı değiştirilip Molotof yapılır. Şimdiki Gürcistan'da oranın adı Tırıyaleti'dir. Bu köy Gürcistan'daki dil politikaları hakkında bilgi veren ilginç bir örnektir.

“Borçalı'da İsmi Değiştirilmiş Köy Adları Hakkında” adlı araştırmadan Borçalı bölgesinde adı değiştirilen yerleşim birimlerine şu örnekler verilebilir:

“Monitoring Qrupu tərəfindən araşdırılan kəndlərin siyahısı: Abdallı kəndi-Cavşaniani, Arakel (Aragöl) kəndi-Dzedznariani, Arıxlı kəndi-Naxiduri, Muluxsalı-Aşağı Qoşakilsə kəndi-Kvemo Arkevani, Əsmələr kəndi-Mskneti, Babakişilər kəndi-Potsxveriani, Beytəkər kəndi-Bartakavi, Cəfərli kəndi-Samtredo, Çatax kəndi-Poladauri, Sənəb kəndi-Senebi, Darboğaz-Darvaz kəndi-Dərbazi, Daşlıqullar kəndi-Mixrani, Dəmirli kəndi-Xaxlocvari, Faxralı kəndi-Talaver, Qaradaşlı kəndi-İtsria, Qaratikan kəndi-Sabereti, Qoçulu kəndi-Çapala, Həsənxocalı kəndi-Xidisquri, Yuxarı Qoşakilsə kəndi-Zemo Arkevani...” (MRMG, 2011)

2.3.5.5. Devlet Okullarında Türkçenin Seçmeli Yabancı Dil Olması

Son yıllardaki Türkiye-Gürcistan arasındaki iyi ilişkiler Türkçeye de yansımıştır. Türkçenin, Bosna-Hersek dışında seçmeli ders olarak devlet okullarında öğretildiği ikinci ülke Gürcistan olmuştur. Gürcistan Eğitim Bakanlığı, 2012 yılında Türkçe öğrenmek isteyen öğrencilerin talebini dikkate alarak Türkçeyi okul müfredatına dâhil etmiştir. O yıldan başlayarak ülkedeki devlet okullarında Türkçe seçmeli yabancı dil olarak öğretilmektedir.

Gürcistan'ın devlet okullarında seçmeli Türkçe dersleri 5. sınıfta başlamaktadır. Temel-başlangıç düzeyinde ve haftada 2 saat olarak planlanan dersler genelde Gürcü öğretmenler tarafından verilmektedir. Öğretmen bulunamaması hâlinde Yunus Emre Kültür Merkezinden okutman görevlendirilmektedir.

“Gürcistan genelinde Devlet okullarında (ilk-orta-lise) 2014 yıl sonu verilerine göre seçmeli Türkçe dersi seçen Gürcü öğrenci sayısı

532'dir. Üniversitelerdeki seçmeli Türkçe derslerine yoğun ilgi olduğu söylenebilir, bütün kontenjanlar dolmaktadır" (Karadeniz, 2015).

Türkçe seçmeli yabancı dil olarak Tiflis'te beş okulda ve Batum'da bir okulda öğretilmektedir. 2017-2018 yılı itibariyle MEB yetkililerinden alınan bilgiye göre bu okullar ve bu okullardaki öğrenci sayısı aşağıda verilmiştir:

Okul Adı	Öğrenci Sayısı
Tiflis 31. Devlet Okulu	114
Tiflis 54. Devlet Okulu	175
Tiflis 55. Devlet Okulu	50
Tiflis 152. Devlet Okulu	114
Tiflis 178. Devlet Okulu	60
Batum 18. Devlet Okulu	25
Toplam	538

Yakın zamanda Batum Türk Okulu açılmış olup 2017-2018 yılı itibariyle 237 öğrencisi vardır.

Gürcistan üniversitelerinde ilk Türk dili bölümü 1918 yılında kurulmuş olup 2017-2018 eğitim öğretim yılı sonu itibariyle dokuz üniversitede Türkçe dersi verilmektedir. Toplam öğrenci sayısı 665'tir. Bunların 373'ü temel düzeyde, 292'si de seçmeli Türkçe dersine devam etmektedir.

İlk ve orta öğretimde 2012 yılında başlayan Türk dili öğretimine ilginin her geçen gün artacağı düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Rusya ve SSCB, bölgede "asimilasyon", "baskı", "böl, parçala, yönet" ve "sürgün" politikaları yürütmüş bu politikalar dil alanında bölgeden Türkçe konuşanların dolayısıyla Türkçenin sürülmesine ya da baskı ile Türkçenin susturulmasına neden olmuştur.

Bağımsız Gürcistan'ın ilk devlet başkanı Gamsakhurdia, etnik merkezli bir politika ve dil politikası izlemiş, o politika hem iktidarının hem de kendinin sonunu hazırlamıştır. Ondan sonra gelenlerin Gamsakhurdia ile başarısızlığa uğrayan bu politikadan biraz

daha uzaklaştıkları söylenebilir. Artık Gürcistan çok etnikli olduğunu kabul etmiş görünmektedir.

Gürcistan'ın dil politikaları daha çok ülkedeki Ermeni ve Azerbaycan Türklerine (Karapapaklara/Borçalı Türklerine) yöneliktir. Çünkü Gürcistan bağımsız olmadan önce bu azınlıklar kendi dilleriyle Rusçayı biliyorlardı ve bu iki dil onlar için yeterliydi. Fakat birdenbire Gürcüce devlet dili olmuş, bu insanlar Gürcü dilini bilmedikleri için sıkıntılı bir durumla karşı karşıya kalmışlardır. Gürcistan, bu grupları Gürcü dili öğrenmeye zorlamış, onlara yönelik çeşitli politikalar uygulamıştır.

Gürcistan'da azınlık dilleriyle ilgili belki de en önemli sorun bu dillerin statüsüdür. Gürcistan yönetimi etnik azınlıkların dillerini devlet dili olarak değil, göçmenlerin dili statüsünde görmektedir. Bu durum özellikle o bölgenin yerli halkı olan azınlıkları endişelendirmektedir.

Gürcistan, Abhaz ve Osetlerin ayrılmasının diğer azınlıklara da sıçrayacağı kaygısı yaşamaktadır. Bu kaygı nedeniyle Gürcistan azınlık dillerine yasal statü vermekten uzak durmaktadır.

Gürcü yönetimi, devlet memurluğuna girişte, belediye başkanlığı seçiminde ve yükseköğretime başlarken Gürcü dilinin bilinmesini şart koyuyor. Etnik azınlıklar, Gürcistan'ın entegrasyon dediği bu tür çalışmalarını asimilasyon olarak göyerek bunu ulusal kimliklerine karşı bir tehdit gibi algılamaktadırlar.

Gürcistan, eğitim alanında çeşitli reformlar yapmıştır. 2009 yılında Gürcü dilini erken yaşta öğrenemeyen azınlıkların Gürcü dilini öğrenmeleri için dil kulüpleri projesini başlatmıştır.

Gürcistan'da Türkçe özel kurumlarda ve kurslarda da öğretilmektedir. Hatta özel kurum ve kurslarda öğrenilmek için İngilizceden sonra en çok talep edilen dil, Türkçedir.

Gürcistan da Türkçenin seçmeli ders olarak öğretilmesi teşvik edilmeli bu konuda bir yıl önceden seçmeli ders olarak seçilen okullara öğretmen ve materyal yardımını Türkiye tarafından karşılamalıdır. Böylece üç tarafında Türkçe konuşan ülkeler bulunan Gürcistan halkı hem çevresiyle daha iyi iletişim ve ilişkiler kuracak hem de ülkedeki Türkçe sorunu çözülmüş olacaktır.

Türlere, Türkçeye, Türkçe öğrenmek isteyenlere bakış açısı değişmeli ve Türkiye-Gürcistan ilişkilerini güçlendirecek adımlar atılmalı, iki stratejik ortak olma duygusu güçlendirilmelidir. Bunun

için bir başka adım da yükseköğretimde Türkçe ile öğretim yapan bölümlerin açılmasıdır.

Farklı iki dil grubunda olan Türkçe ve Gürcüce yüzyıllar boyunca yan yana var olduğu için çok sayıda kelime ve kelime grubu alışverişi olmuştur. Bu durumunun Türkçe öğretiminde öne çıkarılmasının Türkçeyi öğrenen Gürcülere yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Polonya'da Türkçe zorunlu seçmeli ikinci yabancı dil olmuştur. Yüzyıllardır yan yana yaşayan Gürcü ve Türkleri yakınlaştıracak ve iki ülke arasındaki ilişkileri zirveye çıkaracak formül bu olsa gerektir.

Tarihî süreçte Türkçenin yasaklandığı, sürdürdüğü Gürcistan coğrafyasında Türkçe hem özel kurumlarda hem de devlet okullarında öğretilmektedir. Özellikle 2012 yılında devlet okullarında seçmeli yabancı dil olarak öğretilmeye başlanması Türkçe için bir başarıdır. Bundan sonrası bu sürecin ne kadar iyi yürütüleceğine bağlıdır. Bu konuda program, kaynak ve öğretici sağlanması hususunda Türkiye'ye önemli görevler düşmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, M. (2009). *Lingua francadan lingua sacraya: insan hakları sistemi küresel sekülerizmin amentüsü mü?*. *İnsan Hakları ve Din*, 267-278, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
- Aksakal, H. (2009). Stalin ve ikinci dünya savaşı bağlamında milliyetler politikası. *Karadeniz Araştırmaları*. 6 (21), 23-30.
- Alsirt, F. T. (2009). *Bağımsızlık sonrası Gürcistan'ın yeniden yapılanması ve bu süreçte Türkiye ile ilişkileri*. yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara.
- Amirejibi-Mullen, R. (2011). *Language policy and national identity in Georgia*. London: Degree of PhD to Queen Mary University of London.
- Aydın, M. (2016). Acara. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 1, 31-32.
- Başkan, A. (2011). Kafkasya'da bütünleşme ve dağılma döngüleri içinde Gürcüler, Zanlar (Megreller ve Lazlar) ve Svanlar. *Karadeniz Araştırmaları*. 30, 15-41.

- İmer, K. (2001). *Türkiye'de dil planlaması: Türk dil devrimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- İpek, N. (1997). Kafkaslardaki nüfus hareketleri. *Türkiyat Mecmuası*. 20, 273-313.
- Kalaycı, Ü. (2008). Gürcistan in Tsalka (Parmaksız) rayonunda yaşayan Urum Türklerinin dil ürünlerinden örnekler. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*. 1 (1), 143-161.
- Kalaycı, Ü. (2011). Megrelya'da Ahıskaçılar. *Bizim Ahıska*, 8, 36-39.
- Karadeniz, İ. T. (2015, 05 21-22). Tiflis'teki eğitim müşavirliği. *Gürcistan'da Seçmeli Türkçe Dersi*. Tiflis: tiflis@meb.gov.tr.
- Kartal, Ç. (2007). *Gürcistan Türkiye ilişkileri*. yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Memmedli, Ş. ve Memmedova, G. G. (2012). Gürcistan'daki Borçalı Azeri Türklerinde aşıklık geleneği. *Turan-Sam*. 4 (14), 28-36.
- MRMG (2011). *Borçalı'da ismi değiştirilmiş köy adları hakkında*. www.turansam.org (Erişim tarihi 08.10.2018). <http://www.turansam.org/makale.php?id=2490> (Erişim tarihi 01.07.2017).
- Seferov, R. ve Akış, A. (2008). Sovyet döneminden günümüze Ahıska Türklerinin yaşadıkları coğrafyaya göçerle birlikte genel bir bakış. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 24, 393-411.
- Tanrıverdiyev, B. (2014). Gürcistan'daki gençlerin eğitimine destek. *Türk Dünyası Sivil Toplum Zirvesi Bildirileri* içinde, 583-584, Eskişehir.
- Uravelli, O. (2014). Şevardnadze'nin ardından. *Bizim Ahıska*, 32-37.
- Uyanık, O. (2010). Urum Türkçesinin Türk Dili. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 27, 45-56.
- Ünlü, H. (2013). Türk-Gürcü etkileşiminin dil-kültür alanlarına yansımaları ve bunun Türkçenin yabancı dil olarak öğretimindeki önemi. *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi Bildiri Kitabı* içinde, 405-414, Saraybosna.
- Yurtbilir, M. M. (2014). Sovyet dil politikaları ve Özbek kimliğinin oluşumu. *Genç Araştırmacılar Tartışıyor* içinde, 61-76, İstanbul.